

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sexuální výchova v MŠ

Vypracovala: Natálie Neužilová

Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 29. 3. 2018

.....

Natálie Neužilová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat své vedoucí práce PhDr. Martě Franclové, Ph.D za odborné vedení, cenné rady a především za její vstřícnost, ochotu a čas. Dále bych ráda poděkovala všem učitelkám, které se podílely na výzkumné části této práce. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu a trpělivost, které potřebovali více než dostatek.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje vzděláváním v oblasti sexuální výchovy v mateřské škole. Teoretická část se zabývá pojmem sexuální výchova jako takovým a vším co s ním souvisí jako jsou principy, úskalí, role rodiny a mateřské školy apod. Dále se věnuje předškolnímu věku a rozvoji jednotlivých složek osobnosti, které úzce souvisí se sexuální výchovou. V neposlední řadě se zabývá prolnutím sexuální výchovy do kurikula. V praktické části se věnuje výsledkům kvalitativního výzkumu, který byl realizován za pomoci hloubkových rozhovorů. Cílem bakalářské práce je přiblížit se pohledu učitelek mateřských škol na sexuální výchovu a jak se vlastní zkušenosti se sexuální výchovou z období dětství a puberty odráží do jejich profesního a osobního života.

Klíčová slova

Sexuální výchova, sexualita, předškolní vzdělávání, mateřská škola

Abstract

The thesis focuses on sexual education in a nursery school. The theoretical part is devoted to the term sexual education in itself and every aspect related to it, such as its fundamentals, issues, the role of a family and a nursery school etc. Further, the paper is focused on children of a pre-school age and a development of such aspects of a personality that are closely correlated to sexual education. Finally, the paper studies integrating sexual education in the curriculum. In the practical part of the thesis, results of a qualitative research that was carried out using in-depth interviews are examined. The goal of the bachelor thesis is to get a closer look at the nursery school teachers' opinion of sexual education and how their personal experience from their childhood with the education reflects on their professional as well as personal life.

Key words

Sex education, sexuality, preschool education, kindergarten

Obsah

Úvod.....	7
1 Sexuální výchova.....	8
1.1 Principy sexuální výchovy	9
1.2 Úskalí sexuální výchovy	10
1.3 Role rodiny v sexuální výchově.....	12
1.4 Role mateřské školy v sexuální výchově.....	15
1.5 Program sexuální výchovy pro MŠ	16
1.6 Sexuální výchova v předškolním věku	19
2 Předškolní věk.....	21
2.1 Emoční vývoj a socializace v předškolním věku	22
2.1.1 Emoční vývoj.....	22
2.1.2 Socializace v předškolním období.....	23
2.2 Vývoj identity.....	24
2.3 Sexuální vývoj a sexualita	25
3 Sexuální výchova v kurikulu	27
3.1 RVP PV	27
3.2 RVP PV a sexuální výchova	28
4 METODIKA.....	30
4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	30
4.2 Výzkumný soubor	32
4.3 Použitá metoda.....	32
4.3.1 Způsob zpracování dat.....	33
5 ETICKÉ ZÁSADY VÝZKUMU	35
6 POSTUP REALIZACE VÝZKUMU	36
7 VÝSLEDKY	37
7.1 Pavla	37
7.2 Adéla.....	41
7.3 Irena.....	46
7.4 Shrnutí výsledků	50
Závěr	53
Seznam literatury a informačních zdrojů.....	55

Úvod

Tato práce se zabývá tématem sexuální výchovy v mateřských školách. Hlavním motivem pro sepsání této bakalářské práce, byla osobní výzva, proniknout blíže do kontraverzního tématu a hlouběji ho prozkoumat. Sexuální výchova spojená s obdobím předškolního věku, je v mateřských školách, pokládána minimálně za netradiční téma a často vzbuzuje v nás dospělých smíšené emoce. Přes veškeré spektrum pocitů, které v nás tento slovní pojem vzbuzuje, by se dalo říci, že sexuální výchova v rozvoji veškerých oblastí, kterých se dotýká, je námi jednou z nejpřirozenějších výchov, protože začíná od našeho početí a vědomě, či nevědomě prostupuje celým naším životem. Z tohoto důvodu jsem si stanovila jako hlavní cíle této bakalářské práce, blíže prozkoumat postoje učitelek mateřských škol na sexuální výchovu a jakým způsobem se tyto postoje odráží od jejich vlastních zkušeností z dob dětství a dospívání.

V teoretické části bakalářské práce se v první kapitole blíže věnuji samotnému pojmu sexuální výchovy, jejím principům a úskalím, důležitosti role rodiny, kterou v této výchově zastává a rolí mateřské školy. Zmiňuji zde jediný tuzemský materiál, který je přizpůsoben v souladu RVP PV, pro praktické využití a nenásilné zařazení tohoto tématu do mateřských škol. V druhé kapitole se blíže věnuji specifikaci předškolního věku a rozvoji některých oblastí, které se vzájemně ovlivňují v souladu se sexuální výchovou. Jelikož sexuální výchova není přímou součástí RVP PV, věnuji se v poslední kapitole vyhledávání a propojením s oblastmi vzdělávání a výstupy, které úzce souvisí se sexuální výchovou.

V praktické části se zabývám kvalitativním výzkumem třech hloubkových rozhovorů s učitelkami mateřských škol, pomocí kterých se snažím odpovědět na hlavní výzkumné otázky, kterými jsou: jak vnímají učitelky mateřských škol sexuální výchovu? Jakým způsobem se prolínají osobní zkušenosti respondentek se sexuální výchovou v období dětství a dospívání s realizací sexuální výchovy v mateřských školách?

1 Sexuální výchova

V literatuře nenalezneme jednotnou definici pojmu sexuální výchova, lze ji proto vysvětlovat a chápat různými způsoby, z těchto poznatků dle Čábalové (2014) je mylně sexuální výchova v současné době vnímaná buď jako pouhé předávání faktů a technik, které se zaměřují na biologii člověka a reprodukci, z tohoto předpokladu též vychází definice z Pedagogického slovníku:

„Sexuální výchova – též pohlavní výchova směřující k získání znalostí, návyků, dovedností, hodnot, norem a postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi mužem a ženou“ (Průcha a kol. 2013, str. 260).

Dalším z možných pohledů dle Čábalové (2014) je tato výchova pojata pouze jako prostředek k rozvinutí mezilidských a citových vztahů. Sama autorka uvádí, že je ale důležité vnímat sexuální výchovu jako koncepci, při které je nutné se zaobírat a respektovat individuální vývoj a specifické zvláštnosti každého dítěte tak, aby nabyla komplexního charakteru zabývajícího se bio-psycho-sociální rovinou, s tímto tvrzením souhlasí i další autoři např. Pšenička, který uvádí, že (1995, str. 95)

„... jedině taková sexuální výchova je správná, která zahrnuje celou problematiku. Okleštěnou sexuální výchovu redukovanou pouze na „fakta“ a „techniku“ je nutno odmítnout – protože reprezentuje pouze povrchní vědění, protože je pouhou informací bez hlubšího pochopení věci samé“

Na již zmíněné chápání této problematiky navazuje Rašková (2004), která popisuje sexuální výchovu komplexně, tedy neukvapuje se k pouhému předávání faktů, ale přikládá důležitost sexuální morálce, podpoření osobnostní autonomie a učení se schopnostem uspokojit své sexuální potřeby jakožto k fyziologickému základu. Je tedy

zcela na místě, aby dítě získávalo žádoucí, nezkrácené informace, z kterých by si dokázalo vytvářet své subjektivní postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního počínání.

V knize *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě* (2010) nalezneme rovnou několik definic sexuální výchovy. První pojímá sexuální výchovu jako učení se o emocionálních, poznávacích, fyzických a sociálních hlediskách sexuality, jež se učíme v průběhu celého života. Další je definice dle International planned parenthood federation (IPPF) (2006) měla být sexuální výchova komplexního rázu tvořena vším, co dopomáhá k výchově ucelené osobnosti (mravní, sociální, tělesné apod.), jež je schopna porozumět a pochopit odlišnost jedinců, a tím je možno navazovat mezilidské vztahy s jedinci stejného i opačného pohlaví. Podle definice, které uvádí UNESCO (2009), je sexuální výchova kulturně a věkově podmíněná výuka o pohlaví a vztazích, jež je založena na objektivních, vědecky podložených informacích. Je prostředkem k učení se o sobě samotném, o vlastních hodnotách, postojích.

1.1 Principy sexuální výchovy

„Principy ve výchově jsou na jedné straně výsledkem současné úrovně vědeckého poznání, na straně druhé vyjadřují zobecněnou společenskou a historickou zkušenost.“ (Janiš, Marková, 2007). V knize *Příspěvek k základům sexuální výchovy* (2007) se odkazují autoři na principy sexuální výchovy dle Täubner (1996 Täubner in Janiš Marková 2007), některé z nich zde uvedeme:

1. princip spolupráce rodičů a školy

Hlavní důležitostí je komunikace rodiny s mateřskou školou. Především je to morální povinností pedagoga informovat rodiče o realizaci sexuální výchovy, seznámit je s jejími cíli a obsahem. Jestliže rodič z jakýchkoliv důvodů nesouhlasí, aby dítě bylo součástí tohoto učení, je třeba vyslechnout důvody rodiče a dohodnout se na společném alternativním řešení situace.

2. princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy k dítěti

Sexuální výchova by se měla prolínat a přirozeně být součástí vzdělávacího procesu v rámci všech oblastí známých z RVP PV, např. dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika apod.

Není tedy podnícena jen do jedné konkrétní oblasti, nýbrž prostupuje všemi. V praxi se již uvedený záměr projevuje ve velkém množství aktivit, aniž by o nich dítě záměrně vědělo.

3. princip vědeckosti v sexuální výchově

Je důležité, aby veškeré informace, které učitel dítěti podává byly pravdivé a odpovídaly, současné úrovni vědeckého poznání, přiměřené k věku dítěte, jeho vědomostem za využití úměrných metod jejich věku.

4. princip důvěry

Základem sexuální výchovy je důvěra mezi učitelem a dítětem. Dítě by mělo mít možnost se kdykoli na učitele obrátit a s čímkoliv se mu svěřit, tento vztah by měl být partnerského charakteru. Učitel by naopak měl na dítě přirozeně působit, vnímat dítě a jeho myšlenky s plnou vážností a respektem, měl by být pro žáka oporou a podávat mu veškeré informace objektivně dle svého nejlepšího uvážení tak, aby nasycil dětskou touhu po informacích a podpořil jeho zvědavost. Dítě by se u učitele nemělo setkat s výsměchem, či ponížením s ohledem na intimní tematiku.

5. princip etičnosti v sexuální výchově

Sexuální výchova vede k jistým mravním ideálům, zahrnuje tedy učení se o mravních mezilidských vztazích (partnerských, přátelských, rodičovských apod.) a žádoucímu chování v oblasti sexuálního chování. Zahrnuje i učení se o lásce, zodpovědnosti a úctě vůči druhým.

6. princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově

Princip ukazující důležitost rozvoje všech oblastí sexuální výchovy najednou s ohledem na věk dětí. Učení musí probíhat v souladu sociálního, biologického a psychologického zrání dítěte.

1.2 Úskalí sexuální výchovy

Dle Šilerové (2003) se sexuální výchova v posledních letech stala velmi diskutovaným tématem, který názorově rozdělil společnost na dva tábory. S tímto tvrzením souhlasí i Uzel (2006), jenž upozorňuje na to, že jistá podoba sexuální výchovy

byla vyučovaná už za dob J. A. Komenského a na rozdíl od ostatních výchov bývá často propojovaná s náboženskými, politickými, či etickými aspekty. Přesto i dnes sexuální výchova spojovaná s předškolním věkem evokuje v lidech pocit, že se jedná o předčasnou záležitost a něco naprosto nevhodného, což dle Uzla (2006, str.22) zapříčiňuje „Mýtus o „nečisté“ sexualitě a „čistých“ dětech má bohužel velice tuhý kořínek a jakékoliv spojení slova „sexualita“ se slovem „dítě“ zavání téměř svatokrádeží.“ S tím souhlasí Kniha (2014), který se zmiňuje o potřebě i v dnešní době tabuizovat téma sexu z důvodů převládajících názorů, že je nemístné se o takovýchto tématech veřejně bavit, či že je to věc čistě soukromá.

Odpůrci argumentují především neúčinností sexuální výchovy, která má zapříčiňovat dřívější zahajování sexuálního života, s čímž souhlasí Anchell (1996), který ve své publikaci uvádí tři škody, jež je schopna způsobit výuka sexuální výchovy v mateřské škole.

1. Vzdělávání dětí v rámci sexuální výchovy neumožní s velkou pravděpodobností, aby dítě mělo možnost dospět k zralému pohlavnímu přizpůsobení v budoucím životě, což může způsobit fixaci na exhibicionisticko-voyerské sensuální zážitky.
2. Objasnění pojmu pohlavního styku u dětí předškolní věku může způsobit v dospělém životě sklony inklinovat k sadisticko-masochistickým praktikám z důvodu posilování „agresivně-krutých pocitů“ v dětství.
3. Jestliže je realizovaná sexuální výchova v mateřské škole, povzbuzujeme tím dětskou masturbaci, která se stane nedílnou součástí celého dospívání i dospělého života, což způsobí oslabení charakteru a neschopnost dosáhnout vyspělé sexuality.

Většina výzkumů potvrzuje ale opaky, které ukazují, že sexuální výchova „oddaluje věk prvního styku, vede ke zvýšenému užívání antikoncepce a k dodržování zásad bezpečnějšího sexu, k tolerantnějším sexuálními postojům a ke snížení pocitů viny.“ (2003 Weiss in Šilerová 2003 str.7.)

1.3 Role rodiny v sexuální výchově

„Rodina je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje.“ (Průcha a kol., str. 248, 2013)

Rodina zastává mnoho funkcí, které Prevendárová (1997) rozčlenila do následovných pěti bodů:

- Citová
- Výchovná a socializační
- Odpočinková a regenerační
- Biologicko – reprodukční
- Ekonomická

Prvotním místem, kde je dítě vzdělávané v sexuální výchově, je rodina, což Šilerová shrnula slovy (2003, str.19, *„Rodina nejpřirozenějším prostředím pro sexuální výchovu, pro rozhovory o pohlavním dospívání, o lásce, partnerství, o erotice, sexualitě a jejich projevech.“*

Podle Smolíkové, Hájnové (1997) je nesporně jasné, že nejdůležitější funkci v sexuální výchově zastupuje rodina, která je přirozeným citovým prostředím ukazujícím dítěti sociální vzory (mateřské, otcovské). Dítě vnímá rozdíl a důležitost mužské a ženské role, která nemůže být nikdy zastoupena jednou osobou. Rodinné prostředí je pro dítě nejvíce přirozené pro vysvětlení, či objasnění otázek intimních záležitostí. A tak rodiče vědomě, či nevědomě díky bezprostřednímu působení učí skrze pozorování jejich běžného chování, jednání, vzájemnými vztahy mezi rodiči sexuální výchově. S tím souhlasí i Šilerová (2003) se sexualitou se v současné době setkáváme téměř všude, rodiče proto někdy nespátřují takovou důležitost s dětmi na toto téma mluvit, když se dítě tyto informace může dozvědět z jiných zdrojů, které často nejsou dítěti přínosné, ba naopak, proto je důležitou úlohou rodiny s dětmi o tomto tématu hovořit v roli, kterou nelze nahradit.

„Sexuální výchova v rodině by měla mířit za pouhý výčet faktů. Ideální by bylo, kdyby se rodiče snažili v dítěti vychovat nejen kladný postoj k jeho tělu, pohlaví a sexualitě, ale předávali i to, čemu se obecně říká mravní postoje a hodnoty. Je dobré spojovat povídání o sexu s hovory o lásce.“ (Trojan, 2009, str.24)

Trojan ve své knize *Jak mluvit s dětmi o sexu* rozdělil a shrnul působení rodiny dle věku dítěte:

Tři roky

Často bývá pro lidi překvapující informace, že sexuální výchova začíná už při narození dítěte. Dítě už ve věku tří let ví díky rodičům o sexualitě mnoho informací. Ať už si to rodiče připouští či ne, jsou prvotními a zároveň nejdůležitějšími učiteli sexuální výchovy, které mají největší podíl na jejím rozvoji. Dítě pozoruje jejich chování, naslouchá názorům a postojům rodičů a tím se učí. Rodiče, jež neberou na lehkou váhu důležitost této výchovy, připravují děti na nezbytná rozhodování a nároky života.

Děti se o sexualitu zajímají dříve, než jsou schopny ohledně tohoto tématu zformulovat otázku. Právě předškolní období naskytuje mnoho příležitostí se o námětech sexuální výchovy pobavit a získat v rodičích důvěru, že se i v budoucnu nebudou bát se zeptat. S tím souhlasí i Goldman (2015), tyto drobné rozhovory se mohou stát přirozenou součástí rodinného života. Jestliže dítěti budeme od útlého věku odpovídat na kladené otázky ohledně intimních záležitostí navodíme tak atmosféru důvěry a bezpečí, které pomohou i v budoucích rozhovorech na dané téma.

Dítě ve věku tří let má tendenci vidět svět doslovně, proto je důležité odpovídat pravdivě, ale přiměřeně věku. Jestliže rodič poučuje děti typickými báchorkami (o čápech a vránách apod.) nabývají děti názoru, že sex je něco špatného a ztrácí často v rodičích v tomto ohledu důvěru. Burdová (2011, str.11-12) uvádí několik zásad, jak s dětmi o tématu sexu hovořit:

- *Mluvte pravdu*
- *Mluvte s úctou*
- *Naslouchejte dítěti*
- *Nebojme se přiznat, že něco nevím*
- *Mluvme pozitivně*
- *Budme dětem dobrými vzory a pečujme o jejich vývojové potřeby*

Čtyři roky

Otázky, které bude dítě klást, budou velmi podobné jako ve třech letech. V tomto věku se se utvářejí schopnosti přijímat emoce a vyjadřovat je. V průběhu předškolního věku bude dítě klást mnohokrát stejné otázky a chtít je vysvětlit znovu a znovu. Jestliže dítě v rodině nezíská odpovědi na tyto otázky, často se v budoucnu uchyluje k získávání informací od přátel, či hledá na internetu, kde často může nahlédnout na mylné, či špatné informace.

Děti získávají mnoho informací už i za hranicemi domova. Možnosti setkat se s obsahem sexuálního podtextu díky televizi, internetu, či časopisům, je pro děti v dnešní době mnohem jednodušší, než kdy jindy. Už v mateřské škole se děti dělí o (dez)informace ohledně sexu.

V tomto věku je třeba řešit i otázku soukromí. Rodiče často začínají po batolecím období řešit otázku nahoty a její vhodnosti před dětmi, samy děti mohou stejně tak začít pociťovat stud. Jestliže je pro rodiče nahota před dětmi nepříjemná, mohou využít i jiných metod při povídání o těle, např. obrázkové knihy. Na toto téma můžeme navázat i otázkou soukromí, kdy je nejdůležitějším předpokladem k fungování respektování soukromí rodičů, když rodiče respektují soukromí dítěte.

Pět let

Dítě už nasbíralo mnoho zkušeností díky pozorování vzájemných vztahů v rodině, prostřednictvím různých sdělovacích prostředků, či dětských přátel, to vše působí přímo, či nepřímo na vývoj dětské sexuality. Všední situace, každodenní momenty, příhody v rodině vedou k sexuální výchově. Je to ideální prostor pro propojení záležitostí s otázkou zdraví, na čem naše zdraví závisí a jak ho můžeme ovlivňovat.

Hlavním zájmem malých dětí ohledně sexuálních témat především bývá vznik nového života a narození. Dítě v tomto věku nepotřebuje zdlouhavý popis, stačí v krátkosti popsat samotný akt a nebát se objasnit, či vysvětlit dítěti, jestliže bude mít další otázky.

1.4 Role mateřské školy v sexuální výchově

Je důležité zmínit, že *„to konkrétní, co se týká nejintimnějších oblastí sexuality, patří samozřejmě do soukromí rodiny a mateřská škola zde nemůže ani nechce rodinu nahrazovat.“* (Smolíková, Hájnová, 1997, str.13,). S tím souhlasí i Čábalová (2014) proto je důležité přistupovat k sexuální výchově v mateřské škole velmi citlivě a rozvíjet ji za předpokladů respektování vývojových zvláštností dětí a jejich potřeb ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV. Stejně důležitá je i kooperace mateřské školy a rodiny. Šilerová (2003) spatřuje důležitost mateřské školy v oblasti sexuální výchovy díky systematickému předávání informací, poznatků a vědomostí z toho hlediska, jež by škola měla zastupovat. Mezi tyto poznatky, které by mateřská škola dítěti měla předat, řadí Rašková (2004)

„... aby děti chápaly zdraví ve všech jeho aspektech, osvojily si nejzákladnější praktické dovednosti a způsoby chování související s péčí o zdraví, vzhled i kondici, učily se rozpoznávat nebezpečí ohrožující zdraví a osvojily si způsoby bezpečného chování v různých situacích a při komunikaci s neznámými lidmi.“

Dle Trojana (2007) není potřeba mít obavy z realizace sexuální výchovy v mateřské škole, myslí se na ni i v Rámcovém vzdělávacím programu (viz. RVP PV). Předškolní věk je jedno z nejdůležitějších období v rozvoji sociálních vztahů, díky mateřské škole se dítě zapojuje do her, učí se, jak navazovat kontakty, navazuje přátelství. Při sexuální výchově v mateřské škole je důležitá komunikace mezi rodinou a učitelkou. S tím souhlasí i autorky Smolíková, Hájnová (1997), mateřská škola je většinou

prvním zařízením, které dítě pravidelně navštěvuje a odlučuje se na delší dobu od rodiny. Přichází do různorodého kolektivu, kde navazuje sociální kontakty, řeší nové situace, učí se komunikovat a získává nové vzory k nápodobě. Stejně tak jako v rodině je i učitelka, která praktikuje sexuální výchovu vzorem dítěti.

Za největší problém považují Collins, Kutnajz (1991 Collins, Kutnajz in Janošová 2008) nedostatek mužských vzorů v prostředí mateřské školy. V prostředí mateřské školy je téměř ojedinělé spatřit zástup mužského elementu v roli pedagoga, což zapříčiňuje tendence podpory ženského chování i u chlapců, stejně tak program, který je spíše uzpůsobován ženským zájmům (zpěv, výtvarné činnosti apod.)

1.5 Program sexuální výchovy pro MŠ

Jediným tuzemsky dostupným materiálem, který slouží k možné realizaci sexuální výchovy v mateřské škole, je publikace *Než se dítě zeptá... Program sexuální výchovy dětí v předškolním věku*, kde se autorky Smolíková a Hájnová (1997) zabývají, jak lze toto téma pojmut s dětmi předškolního věku. V této publikaci je možné najít schéma sexuální výchovy jakožto prostředek pro vzdělávání dětí navštěvujících mateřskou školu. Výše zmíněné autorky jednoznačně popisují, čím se vlastně sexuální výchova zabývá, co je jejím cílem a proč v ní spatřují důležitost.

Nadále autorky Smolíková a Hájnová (1997) zmiňují schéma tří úrovní, v kterých sexuální výchova probíhá. Konkrétněji se jedná o úrovně, které se zabírají vztahem, vzorem a poučením. Toto tvrzení je převzato z názoru prof. PhDR. Zdeňka Matějčka, který se touto problematikou zabírá ve své publikaci *Co, kdy a jak ve výchově dětí* (2007):

Vztah

Přání většiny rodičů je vychovat dítě, které bude citlivé vůči druhým lidem a stejně tak bude schopno přirozeně dávat najevo lidské city. Nejedná se o přecitlivělost, ale schopnost vnímat potřeby ostatních lidí a porozumět jim. „*K citovosti a citlivosti vychováváme nejvíce dítě tehdy, když se sami chováme citově a citlivě, což znamená také*

bezprostředně a upřímně.“ (Matějček, 2007, s. 91) Růst v člověka, který dokáže ovládat sám sebe, ale zároveň prožívat obrovské spektrum pozitivních, či negativních emocí, s kterými se dokáže vypořádat i v náznaku životní nepřízně a vnímat stejně tak důležitost emocí ostatních. Tyto schopnosti jsou rozvíjené už od vzniku vztahu dítěte a jeho „nejbližšími lidmi“, jejich péčí a láskou. To je rozhodující pro budoucnost dítěte, jaké bude mít vztahy k druhým lidem – přátelské, milenecké atd. Výchovou k citovým vztahům vychováváme tedy i sexuálně.

Vzor

Druhou rovinou jsou přirozené modely chování „nejbližších lidí.“ Jedná se o „mužskou“ a „ženskou“ roli, vzájemné vztahy, které doma panují, jak se k sobě rodiče dítěte chovají, jak si vzájemně dávají najevo svou náklonost (polibky, hlazení, laškování, ale i vzájemná pomoc partnerů mezi sebou), otevřenost rodiny vůči komunikaci o intimních záležitostech, co je pro ně v těchto oblastech přijatelné, nepřijatelné, či co je pohoršuje. Toto chování by mělo být zcela přirozené ukazující důležitost vzájemné lásky, rozhodně ne sexuálně dráždivé, či provokující, ale jemné, čisté, cudné k čemuž by přesně sexuální výchova měla směřovat.

Poučení

„Třetí rovina sexuální výchovy je rovina vědomostní, informací, znalostí, technik a praktik, jejichž se dostává dítěti poučením.“ (Matějček, 2007, s.93) Je jisté, že hlavní poučení o těchto záležitostech by měla předávat především rodina, přesto v mnohých rodinách se dítěti nedostane výchovy ani poučení v tomto smyslu. Zde může být nápomocna škola, kde může být dítě taktně poučeno o záležitostech sexuální výchovy než většinou netaktně od svých vrstevníků, či z jiných zdrojů.

V Mateřské škole je běžné pracovat s různě dlouhými tematickými plány, či programy, což se autorky pokusily shrnout i v tématu sexuální výchovy. Je zde patrné, že sexuální výchova neprobíhá ve většině mateřských jako hlavní téma daného programu, ale spíše jako doplňková, všemi oblastmi prostupující činnost. Výše zmíněné

autorky shrnují tuto problematiku do několika kapitol, které mohou být přirozeně zařazené do obvyklého programu předškolního vzdělávání:

1. Zním lidské tělo, umím vše správně pojmenovat

- Zde dítě především získává povědomí o různorodosti a rozmanitosti lidských těl a pojmenování jednotlivých částí těla. V mateřské škole se s touto částí můžeme setkat poměrně často, ať už během ranního cvičení, či jako již zmíněná doplňková činnost k hlavnímu programu.

2. Vím, v čem se liší chlapci a děvčata, ženy a muži

- Rozvíjíme chápání rozdílu mezi ženským a mužským pohlavím, ať už z hlediska odlišností, anatomie, ale i rozdílného chování. Podporujeme vzájemné vztahy a chování vůči druhým v dětské skupině (citlivost, ohleduplnost, galantnost apod.)

3. Máme se rádi

- Toto téma je především věnováno mezilidským vztahům a jejich rozvoji, uvědomění si, že každá rodina se liší, důležitost lidského přátelství, přirozeně vyjadřovat, ale i přijímat lásku nebo náklonnost.

4. Vím, co je soukromí a stud

- Kapitola zaměřující se na rozvoj sebeúcty, podvědomí o hrozícím nebezpečí, jaké věci jsou vhodné, či nevhodné sdělovat druhým lidem (rozlišovat, co je vhodné říkat ve školce, na veřejnosti, doma), učit děti, že každý má právo na soukromí (jak si chránit to své a nenarušovat soukromí druhých lidí.)

5. Mé tělo patří jen mně

- Dítě ví, že nikdo nemá právo se dotýkat jeho těla bez jeho dovolení, nutit se ho svlékat, či odhalovat intimní místa. Učíme děti, jak reagovat v situacích, když se je někdo snaží odlákat za vidinou nějaké odměny, či něčeho, co dítě láká.

6. Svě tělo musím udržovat v čistotě a zdraví

- Téma ukazující dětem důležitost osobní hygieny včetně intimních partií, jak je důležité dbát na své zdraví a jak ho udržovat, vedeme společně s rodiči děti, aby dokázaly zpozorovat zdravotní problém, či nějaké zranění (zrakem, dotykem.)

7. Moje tělo se bude měnit, porostu a jednou budu dospělý

- Dítě ví, že se jeho tělo mění a roste, jinak vypadá tělo dítěte, jinak tělo dospělého.

Získává podvědomí o tom, co škodí (kouření, drogy, nezdravý způsob života apod.) a prospívá zdraví

8. Víím, jak jsem se narodil

- Tato kapitola se zaměřuje na srozumění o úloze obou pohlaví (ženského, mužského) pro vznik nového života, děti se dozvídají o průběhu těhotenství (jak dítě roste, díky přirovnáním) porodem a péči o nového člena rodiny.

1.6 Sexuální výchova v předškolním věku

Sexualita je nedílnou součástí života každého z nás a je velmi vhodné se jí proto zabývat od nejučtějšího věku. S tím souhlasí již autorka Čábelová (2014, str. 87) „*Sexuální výchova je nedílnou součástí komplexní a systematické výchovy předškolních dětí*“.

Sexuální výchova jako taková se prolíná do celého spektra činností v předškolním věku.

Možné otázky, které úzce souvisí se sexuální výchovou, jsou, do jaké míry by tato problematika měla být v tomto období probírána. Je zcela jasné, že názory na sexuální výchovu v mateřské škole jsou zcela různorodé. R. Uzel v článku, který byl uveřejněn na internetových stránkách SPRSV (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2018) následně smazán, přesto tuto citaci můžeme najít např. ve sborníku kongresu z Pardubic (SPRSVTéma, 2006) se věnuje tématu sexuální výchovy a dětské sexuality, v níž vylučuje většinu obav současné společnosti:

"Nejčastější rozpaky vznikají z obavy, že bychom toho mohli dítěti říci příliš mnoho a příliš brzy. Tento strach je samozřejmě zbytečný, protože dítě přijímá pouze informace, které jsou jeho věku a duševnímu obzoru přístupné a srozumitelné, všechno ostatní okamžitě pustí ze zřetele. Spíše bychom se měli snažit o to, abychom toho dítěti neřekli příliš málo a příliš pozdě." (Uzel, 2003)

Šilerová (2003) se domnívá, že spousta rodičů pochybuje o smyslu sexuální výchovy a jejím bezprostředním významu na dítě. Je však velmi podstatné si uvědomit,

že díky nevyhýbavým hovorům o lidském těle se odvíjí vztah k sexualitě jako takové, ale i třeba přijetí vlastního těla, což může způsobit mnoho problémů. Dítě, jež se setkává s odmítavým či dokonce prudérním přístupem, může v budoucnu zapříčiňovat, že dítě nebude schopno přijímat a prožívat vlastní sexualitu.

Čábalová (2014) uvádí důvody důležitosti sexuální výchovy. Poukazuje na prostý fakt, že dítě předškolního věku by v tomto období mělo získat odpovědi na své otázky, a to nezkreslenou, přívětivou formou. Mezi hlavní témata, kterými se děti tohoto věku zabírají, patří otázky o vniku nového života, dále poté mezilidské vztahy a rozdílnost pohlaví (muž x žena). V tomto věku se mimo jiné rozvíjí základní hygienické návyky, ale též rozvoj přirozené intimity.

Dle Smolíkové a Hájnové (1997) již v raném dětství se utváří vztah k sexualitě, který je velmi významný pro budoucí partnerské, manželské a rodičovské vztahy. Soudobá psychologie upozorňuje na důležitost sexuálního chování, které se vyvíjí již od samotného početí a přes celé těhotenství, kdy závisí na mnoha významných faktorech. Jedním z nich je těhotenství a jeho celý průběh, tedy to, jak jej matka prožívá, jak se na dítě těší a jestli je toto období pro matku pohodové a klidné. Další významnosti jsou patrné například v novorozeneckém a kojeneckém období. Přívětivý a důvěrný vztah mezi matkou a dítětem v době porodu, či například při kojení se prolíná do budoucí sexuality, erotičnosti dítěte.

2 Předškolní věk

O předškolním věku jakožto významném období v životě každého jedince se zmiňuje množství autorů, zde je možné uvést několik možných publikací, které se touto tematikou zabývají a umožňují nám vhled do této problematiky.

Vágnerová (2012) specifikuje předškolní věk jako období mezi 3. až 6. (7) rokem života dítěte. Je ukončeno nástupem do základní školy. Toto období je pro předškolní dítě důležité k ujasnění si vlastní role ve světě a porozumění jeho vztahu ke světu jako takovému. Vágnerová (2000) poukazuje na prostý fakt kdy není možné vnímat toto období pouze jako vyspělost fyzického rázu, ale je nutné se zabírat i sociální stránkou zralosti dítěte, která je též nutná k bezproblémovému nástupu do školy.

Jedním ze základních charakteristik předškolního období je postupné odvázení se od rodiny, které souvisí s nástupem do mateřské školy. Již zmíněná autorka nadále poukazuje na tzv. dětské myšlení, ke kterému patří specifické znaky egocentrismu a prelogického uvažování. Tato specifika se projevují vnímáním pouze subjektivního dojmu a prožíváním především aktuálního prožitku. Většina, z již zmíněných aspektů předškolního dítěte úzce souvisí s bariérou, kterou je nutno překonat před započítím povinné školní docházky.

Jistý rozdíl je možné nalézt u autorů Langmeiera a Kejčičřové (2006), kteří odlišně od předcházejícího tvrzení uvádějí, že předškolní věk by se dal vyčlenit již od narození dítěte, někdy se dokonce uvádí, že součástí je i vývoj prenatální. Naopak shodným prvkem již zmíněných publikací je ukončení tohoto období, ke kterému neodmyslitelně patří započítí školní docházky. Tento způsob vymezení předškolního období má praktické využití při plánování výchovných a sociálních tak, aby pro budoucího školáka byl vstup do základní školy co možná nejpřirozenějším. Autoři však vnímají i úskalí, která souvisí s vymezením předškolního věku již od narození, popř. prenatálního období, a to především v kontextu se srovnáváním potřeb a nevidět podstatné rozdíly například mezi batoletem a dítětem ve věku mezi třetím a šestým rokem. Na základě specifičnosti

těchto období se autoři též nakonec přiklání k rozdělení těchto vývojových celků. Předškolní věk úzce souvisí s mateřskou školou, i přesto je potřebné uvést, že mnohé děti do školky nechodí anebo začnou až v posledním roce tohoto věku, tedy mezi pátým až šestým rokem, a základem tedy zůstává rodinná výchova.

Z. Matějček (2007) vnímá jisté pochybnosti již v samotném názvu Předškolní období. A to především z důvodu, že se nejedná jen o přípravný stupeň navazující na školu. Dítě tohoto věku se velmi výrazně odlišuje od předcházejících, ale i následujících životních fází. Za běžných okolností se dítě po třetím roce života odpoutává od nejbližšího okolí – rodinného kruhu, ale najednou se zde vyskytuje pro jedince zcela nová potřeba vztahu se svými vrstevníky. Základní funkci však naplňuje stále péče rodinná, pro správný vývoj dítěte je velmi podstatné, aby dítě cítilo, že je možné se vrátit do prostředí, které je pro něj stěžejní a převládá zde vřelé emoční ladění.

2.1 Emoční vývoj a socializace v předškolním věku

2.1.1 Emoční vývoj

„Emoce jsou psychické procesy, v čase se odehrávající děje, více, či méně dlouho trvající...“ (Nakonečný, 2000, s. 181)

Emoce úzce souvisí s vnitřním prožíváním. Jako podstatu emočního vývoje je možné vnímat emoční vyladění rodičů, které přímo souvisí s vývojem dítěte a je jakýmsi jeho ukazatelem. Prožívání určitého stavu je zřejmé spatřovat v sebepojetí dítěte. Langmeier spolu s Krejčířovou (2006, s. 96) popisují sebepojetí předškolního dítěte: *„...dítě již dokáže popsat i své fyzické rysy, své vlastnictví i své preference (co má a co nemá rádo).“* Tento popis však autoři vnímají jako částečně zkreslený, a to především z důvodu, že dítě samo sebe hodnotí a vnímá na základě přítomné situace. Nezanedbatelnou součástí emočního vývoje je mimo zmiňovaného sebepojetí také socializace emočního prožívání, která je postupně s věkem více diferencovanější. Dítě již dokáže své pocity lépe ovládnout, to je patrné i v míře prožívání daných emocí, které jsou již v tomto věku jemněji reprodukovány navenek, i přesto jsou velmi patrné.

V souladu s autory Vágnerová (2012) popisuje předškolní dítě jako emočně stabilnější a vyrovnanější, přesto je díky intenzivnímu prožívání stále časté střídání emocí, to závisí především na zralosti CNS a úrovni uvažování. Dochází k rozvoji emoční paměti, kdy je dítě postupem času schopno popisovat své dřívější emoce, např. při vyprávění příběhu. Dítě v předškolním věku už je schopno dávat najevo svou nespokojenost i jinými způsoby, eventuálně se s ní dokážou i lépe vyrovnat. Nejedná se pouze už o osobní pocit, ale i o poznání příčinného kontextu, které dítě přivádí k různým prožitkům. Rozvíjí se emoční inteligence. Děti jsou schopny lépe porozumět vlastním pocitům, ale i pocitům druhých lidí, kontrolovat své emoční projevy.

2.1.2 Socializace v předškolním období

Dle Langmeiera, Krejčířové (2006) je stále nejdůležitějším prostředím k rozvoji socializace v předškolním věku dítěte rodina, která usnadňuje dítěti vstoupit do společnosti, ale pomalu se k ní přidávají neméně podstatné vztahy s vrstevníky. S tím velmi úzce souvisí i u většiny dětí nástup do mateřské školy.

Pojem socializace je možné vnímat z několika možných pohledů a bývá definován velmi široce pro bližší vzhled do dané problematiky. Je možné jej shrnout do následujících tří rovin kam se přímo promítají tyto vývojové aspekty:

1. **Vývoj sociální reaktivity** – jedná se o rozvoj odlišnosti emočních vztahů v sociálním prostředí, a to jak blízkém rodinném zázemí, tak ve vzdálenějším společenském okolí. Děti se v mateřské škole střetávají s velkým množstvím vrstevníků, kteří mohou být šikovnější, starší, mladší, opačného pohlaví apod., a mělo by se v tomto širokém spektru dokázat zorientovat. Na pomezí rodiny je tato vývojová rovina rozvíjena již od samotného narození, později dítě poznává členy ze širší rodiny (prarodiče apod.) a učí se tyto vztahy diferenciovat.
2. **Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací** – rozvoj způsobu chování, který je přijatelný na základě příkazů a zákazů určovaných dospělými. Jedná se tedy o začlenění jedince do společnosti z pohledu společensky uznávaných

norem společensky žádoucího chování. Je nutné si však uvědomit, že ne každé dítě vyrůstá v rodině, kde by bylo společensky žádoucí chování vyžadováno. Dle Šulcové (2015, s. 19) je tedy možné říci: „*Ne všechny rodiny prosazují normy „sociálně žádoucí“.*“

3. **Osvojení sociálních rolí** – uzpůsobení chování, názorů vzhledem k jeho společenskému postavení, pohlaví, věku apod. Každý dospělý zastává hned několik rolí a dítě si je na základě toho osvojuje. Počátek je tedy možné spatřovat již v rodině, kde si dítě na základě pozorování všímá, jakou roli naplňuje matka a jakou otec, popřípadě sourozenci. Vnímá základní odlišnosti a začíná se orientovat v okolním světě. Mateřská škola a počátek vrstevnických vztahů má zde též svůj podíl a již v předškolním věku je většina dětí schopna mluvit o několika rolích, které zastupují např. syn, vnuk, kamarád apod.

L. Šulcová v publikaci *Psychologie pro učitelky mateřské školy* (2015) v souladu s předchozími klíčovými rovinami dodává, že probíhající socializace předškolního období je závislá na významných sociálních vztazích. Na běžném předškolním dítěti je znatelná touha po vrstevnicích vztazích, která jej odlišuje od předcházejících vývojových období. Výše popsanou skutečnost popisuje L. Šulcová (2015, str. 20): „*Předškolák je sice dosud silně emocionálně vázaný na rodiče a rodinné zázemí, ale rád ho opouští a vydává se poměřovat své „síly“ s vrstevníky.*“ Touto tematikou se zabývá i P. Říčan (2006), který dodává, že pro únik mezi vrstevníky, které předškolní dítě vyžaduje, je nutné, aby se mělo kam vracet. Dle Říčanových slov potřebuje tzv. *hlubinu citového bezpečí v rodině.*

2.2 Vývoj identity

Dle knihy *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí* autorka Janošová (2008) vysvětluje dle slov Kormošé (1996 in Janošová 2008), že k největšímu rozvoji v osvojení genderové role dochází v předškolním věku, kdy dítě nejvíce přejímá hodnoty, postoje, názory a zvyky své rodiny, ale i od dalších lidí, jež dítě obklopují (vrstevníci, učitelé z mateřské školy apod.) Děti začínají vnímat rozdíly mezi ženskou a mužskou rolí, jejich

výhody i nevýhody. Předškolní dítě má potřebu zveličovat rodové rozdíly a bere za nepřipustné, když jsou daná pravidla pro genderově typické chování porušena z důvodu, že si není schopno připouštět existenci výjimek, které by znesnadnily pochopení celkové situace (1994 Beal in Janošová, 2008) Je to spíše dominanta chlapců, kteří mají potřebu lpět na představách „správného“ chování příslušníků stejného pohlaví, dříve se u nich tato potřeba objevuje a dívky nikdy nedosáhnou takových rozměrů jako u chlapců předškolního věku. Největší genderovou důležitost klade skupina na vzhled. Při porušení obvyklosti je dítě většinou potrestáno snížením oblíbenosti v kolektivu, posměškům apod.

Vágnerová (2000) uvádí, že schopnost vnímat sám sebe jako subjekt je to, čím vzniká vědomí vlastní identity. Díky nezralosti dítěte předškolního věku je sebehodnocení stále především závislé na názoru rodičů. Dítě je schopno o sobě uvažovat způsobem jeho vývojové úrovně:

1. *Egocentrismus – mu pomáhá potvrdit vlastní významnost.*
2. *Magičnost uvažování – a snadnost zkreslení skutečnosti mu umožňuje uchovat si přijatelný obraz sebe sama. Ve fantazii může dítě získat cokoliv, co je jinak nedosažitelné. (Vágnerová, 2000, str.116)*

Identifikace s rodiči posiluje sebevědomí dítěte a je obohacující pro dětskou identitu. Pro dítě je důležité pozorování rodičů, jež mu napomáhá k rozlišování žádoucího a nežádoucího. K rozvoji identity dítěte předškolního věku je i tendence vlastnictví věcí, jež považuje za svou součást. Pro rozvoj identity jsou důležité i sociální role, které dítě zastává.

Sexuální identifikace dle Říčana (2004) je v dětství podstatné k přijetí ženské, či mužské role, co znamená být ženou, či mužem, jak se s touto rolí smířit a nepřemýšlet závistivě nad myšlenkou, jaké by to bylo, kdybych byla opačného pohlaví, to povětšinou prvotně ovlivňující rodiče (např. děvče chce mít stejná ňadra, až vyroste jako matka.)

2.3 Sexuální vývoj a sexualita

Říčan (2004) zmiňuje, že prvotní zásluhou o termín dětské sexuality a popisu jejího vývoje se zasloužil před více jak sto lety Freud, který zmiňoval teorii o třech psychosexuálních stádiích, kterými dítě prochází (orální, anální, falickou.) Dítě předškolního věku se dle Freuda nachází ve falickém období, které je ovlivněno především oblastí pohlavních orgánů. Bylo by však nesmyslné myslet si, že dětská sexualitou je spjatá v předškolním období pouze s jakýmsi uspokojením, drážděním (pohlavních orgánů), či příjemnými doteky těla. V tomto období se v souvislosti se sexualitou dítě zabývá se stejnou důležitostí mezilidskými vztahy.

Janiš, Marková (2007) uvádí, že sexuální vývoj u obou pohlaví probíhá rozdílně, je tedy podstatné si uvědomit, že žena pojímá význam sexuality a sexuální potřeby odlišně nežli mužské pohlaví. Sexualita jako taková má pro každého jednotlivce mnoho pozitivních dopadů, které mají celkový dopad, a tedy ovlivňují jeho duševní život. S tím souhlasí Pšenička (1995), který uvádí, že během druhého a třetího roku života se dítě nachází v důležitém období sexuálního vývoje, kdy rodiče pomáhají dítěti utvářet si vědomí o své pohlavní roli, porozumět základním rozdílům mezi ženskou a mužskou rolí a jejich důležitostí.

3 Sexuální výchova v kurikulu

3.1 RVP PV

Tato kapitola bude pojednávat o Rámcovém vzdělávacím programu v souvislosti se sexuální výchovou. Je závazným dokumentem pro veškeré předškolní vzdělávací instituce určující hlavní požadavky a podmínky pro vzdělávání dětí. Rámcový vzdělávací program stanovuje všeobecný základ, který by měl být platný pro veškeré vzdělávací instituce. RVP PV je základním východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Stanovuje společný rámec, který není svazující. Je vytvořen tak, aby byl otevřený pro školu, učitele i pro děti. (RVP,2017)

„RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi:

- *Rámcové cíle – vyjadřující univerzální záměry předškolního vzdělávání*
- *Klíčové kompetence – představují výstupy, resp. obecněji způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání*
- *Dílčí cíle – vyjadřují konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti*
- *Dílčí výstupy – dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají“*

Veškeré cílové kategorie jsou dále v RVP jednotlivě popsány a formulované v samostatných kapitolách, které navazují na vzdělávací obsah, jež je členěn do pěti prolínajících se vzdělávacích oblastí:

- **Dítě a jeho tělo** – vzdělávací oblast se zabývá všeobecným rozvojem tělesné zdatnosti za pomoci přirozeného pohybu dítěte s důležitostí kladenou na fyzickou pohodu dítěte, podporou v rozvoji neurosvalového vývoje, pohybových a manipulačních dovedností. Nedílnou součástí je i učení se sebeobsluhy a návykům vedoucím ke zdravému životnímu stylu.
- **Dítě a jeho psychika** – je rozsáhlou oblastí zaměřenou na podporu a rozvoj

několika aspektů k celkovému (psychickému) růstu, jedná se např. o psychickou zdatnost, odolnost a podporu duševní pohody. Stejnou měrou dochází k celkovému rozvoji sebepojetí, sebenahlížení a sebevyjádření. Formuje se zde jeho kreativita, rozvoj řeči a jazyka, intelektu, citů, vůle, poznávacích schopností atp. Je zapotřebí žáka nadále povzbuzovat v osvojení vzdělávacích dovedností. Tato oblast zahrnuje tzv. tři „podoblasti“: Jazyk a řeč, 1. Poznávací schopnosti a funkce, 2. představitivost a fantazie, myšlenkové operace, 3. sebepojetí city a vůle.

- Dítě a ten druhý – snaha k vzdělávání, navazování a utváření mezilidských (interpersonálních) vztahů, jejich utváření, ať už k dospělému, či jinému dítěti, vzájemná kooperace, rozvoj, obohacování a zajišťování pohody v těchto vztazích
- Dítě a společnost – Rozvoj v socio-kulturní oblasti, kdy se dítě učí společnému soužití v rozmanité lidské společnosti, být její součástí, chápat její pravidla, aktivně se podílet na utváření společenské pohody, poznávat duchovní a materiální hodnoty, stejně tak i svět umění a kultury.
- Dítě a svět – učení se o základním podvědomí blízkého (kde dítě žije) i okolního světa, rozmanitosti kultur, mít podvědomí o provázanosti člověka a přírody (jak jí může pomoci i uškodit), vytvářet odpovědný postoj dítěte k životnímu prostředí. (RVP PV, 2017)

3.2 RVP PV a sexuální výchova

Ačkoliv se v Rámcovém vzdělávacím programu žádné z oblastí samostatně nevěnuje tématu sexuální výchovy jako takové, přesto prostupuje všemi jednotlivými oblastmi, které můžeme v souvislosti se sexuální výchovou najít v dílčích vzdělávacích cílech:

- Uvědomování si vlastního těla
- Osvojení si poznatků o těle a jeho zdraví
- Osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí
- Vytváření zdravých životních návyků a postojů
- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání,

naslouchání, porozumění)

- Poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomování si vlastní identity, osobní spokojenosti)
- Rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně prožívat
- Rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit
- Ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými
- Vytvoření povědomí o morálních hodnotách

Stejně tak RVP PV uvádí možnosti rizik, které by špatným podáním tohoto tématu mohlo mít za následky:

- Nedostatečný respekt k individuálním potřebám dětí (např. k potřebě soukromí apod.)
- Nedostatek či zkreslení elementárních informací o lidském těle, o jeho růstu a vývoji, o funkcích některých částí a orgánů, o zdraví i možnostech jeho ohrožení, způsobech ochrany zdraví a nebezpečí
- Vytváření komunikativních zábran (necitlivé donucování dítěte k hovoru, nerespektování dětského ostychu vedoucí k úzkosti a strachu dítěte)
- Zahlcování podněty a informacemi
- Nedostatek možnosti projevit vlastní city, sdělovat citové dojmy a prožitky a hovořit o nich
- Nevhodné vzory a modely chování
- Nedostatečné psychosociálně „bezpečné“ prostředí s nedostatkem porozumění a tolerance
- Nedostatek empatie, neposkytování empatické odezvy na problémy dítěte
- Přítomnost nevhodných, podbízivých a nevkusných podnětů
- Chybějící informace o tom, jak se chránit před nebezpečím hrozícím od neznámých lidí
- Nedostatek pozornosti prevenci vlivů prostředí, které mohou být pro dítě nebezpečné
- Nedostatečné a nepřiměřené informace, nedostatečné, nepravdivé nebo žádné

odpovědi na otázky dětí (RVP PV, 2017)

4 METODIKA

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Při výběru tématu sexuální výchovy, pro mou bakalářskou práci, jsem si vnitřně stanovila za cíl mé praktické části zjistit, proč je dané téma dle mých zkušeností v mateřských školách tabuizováno. Běžně jsem se setkávala při vyslovení tématu mé bakalářské práce s nepochopením ze stran kolegyně k výběru tématu. Během společných rozhovorů často vyplývalo, že sexuální výchovu vnímají jako nehodící se a nedůležité téma pro předškolní věk. Nedokázaly pochopit, jak by pro mateřskou školu mohlo být něčím přínosné, ba naopak byly přesvědčeny, že by pro děti mohlo být ohrožující. S tímto názorem jsem se setkala i v rozhovoru s Irenou, která sama nespatořovala žádný přínos sexuální výchovy v rámci mateřské školy, a stejně jako mé kolegyně několikrát vyslovila obavu, že by v takto nízkém věku podobné rozmluvy s dětmi mohly mít negativní dopad na jejich budoucnost.

Během pročtení literatury a následného poskládání teoretické části této práce, jsem pochopila, že mé znalosti ohledně tohoto tématu, které jsem si odnesla z dob studia jsou velice omezené. Sama bych se nebála říci dokonce okleštěné a částečně ovlivněné názory a strachem společnosti. Myslím, že samotný pojem „sexuální výchova“ v nás často vzbuzuje nedůvěru a nepříjemné pocity. O tomto svědčí i body petice proti zavedení sexuální výchovy, které se nachází v časopise Světlo (2010). O těchto obavách se vyjadřuje i několik autorů (Uzel, Anchell) zmíněných v teoretické části.

Častokrát jsem při pročitání literatury byla překvapena, co vše je zahrnuto pod tímto pojmem a jak velkou a podstatnou součástí našich životů je toto učení. Při sepisování teoretické části jsem si stanovila nový cíl. Pochopit, jak na sexuální výchovu pohlíží učitelky mateřských škol.

Při běžných rozhovorech, které jsem vedla s učitelkami ve svém okolí na téma sexuální výchovy v předškolním vzdělávání jsem pochopila, že by bylo nemožné pochopit hlouběji postoje učitelek k sexuální výchově v rámci jejich profese, kdybych se nesnažila prvotně přiblížit k jejich vlastním zkušenostem, v období dětství, či puberty.

Tímto vyvstal můj další cíl. Jak se vlastní zkušenosti se sexuální výchovou v období dětství a puberty odrážejí do jejich osobního i profesního života.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem se prolínají osobní zkušenosti respondentek se sexuální výchovou v období dětství a dospívání s realizací sexuální výchovy v mateřské škole?
2. Jak vnímají učitelky mateřských škol sexuální výchovu?

Otázky polostrukturovaného rozhovoru:

1. Co podle vás vše zahrnuje pojem sexuální výchova?
2. Jakým způsobem se vaše rodina stavěla k intimním rozhovorům ve vašem dětství/pubertě?
3. Jak vás poznatky z oblasti sexuální výchovy v dětství ovlivnily do budoucnosti?
4. Jakým způsobem pracujete s tímto tématem v mateřské škole?
5. Proč je předškolní věk vhodný/nevhodný k sexuální výchově?
6. Jaká rizika, či výhody spatřujete v sexuální výchově?

Hlavní výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem se prolínají osobní zkušenosti respondentek se sexuální výchovou v období dětství a dospívání s realizací sexuální výchovy v mateřské škole?
2. Jak vnímají učitelky mateřských škol sexuální výchovu?

Otázky polostrukturovaného rozhovoru:

1. Co podle vás vše zahrnuje pojem sexuální výchova?
2. Jakým způsobem se vaše rodina stavěla k intimním rozhovorům ve vašem dětství/pubertě?
3. Jak vás poznatky z oblasti sexuální výchovy v dětství ovlivnili do budoucnosti?
4. Jakým způsobem pracujete s tímto tématem v mateřské škole?
5. Proč je předškolní věk vhodný/nevhodný k sexuální výchově?
6. Jaká rizika, či výhody spatřujete v sexuální výchově?

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je tvořen celkem třemi respondentkami, které jsou všechny učitelkami mateřských škol. Soubor byl tvořen metodou účelového výběru. Jako hlavními kritérii pro splnění účasti na výzkumu jsem stanovila tyto: respondentka musela být učitelkou v mateřské škole a souhlasit s účastí na výzkumu. Jednotlivé učitelky jsem oslovila z důvodu osobních zkušeností s jejich prací, kdy jsem měla možnost každou z nich vidět při přímé práci s dětmi v mateřské škole. Z osloveného počtu čtyř respondentek, jedna odmítla účast z důvodu jí nepříjemného tématu rozhovoru. S každou respondentkou se znám osobně, což dle mého názoru částečně dalo možnost plně a bez ostychu vést rozhovor. Díky přátelské atmosféře, která jednotlivými rozhovory postupovala, docházelo často k otevřeným výpovědím jednotlivých respondentek.

4.3 Použitá metoda

Z důvodu vlastního přesvědčení, že se svým výzkumem dotýkám velmi osobních a intimních záležitostí jsem se rozhodla zvolit kvalitativní metodologický rámec výzkumu. Metodou sběru dat byl hloubkový rozhovor, který Švaříček (2007, str. 159) definuje jako *„nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.“*

4.3.1 Způsob zpracování dat

Pro zpracování dat jsem si zvolila metodu Narativní analýzy, který je v knize *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu* (2006) popsána takto:

„Narativním přístupem můžeme označit přístup zaměřený na dílčí, živou, osobní, jedinečnou a subjektivní zkušenost účastníka výzkumu a porozumět jeho životu v kontextuálních souvislostech.“ (Čermák 2002 in Miovský 2006)

Nahrané rozhovory jsem po několika opakovaných posleších přepsala do psané podoby. Jednotlivé výpovědi plynoucí z přeepsaných rozhovorů jsem se pomocí narativního přístupu pokusila sepsat formou příběhu každé z respondentek. Touto formou jsem se snažila o zachycení prolínání sexuální výchovy životy mých respondentek a jejich současného pojetí v kontextu jejich profese učitelek v mateřské škole. Pomocí dvou okruhů, kterým jsem se v průběhu rozhovoru věnovala (sexuální výchovou v souvislosti s jejich osobním životem a sexuální výchova v rámci mateřské školy viz. tabulka č.1) jsem rozřadila výpovědi na podtémata, která se vzájemně dotýkala.

Sexuální výchova v rodině	Sexuální výchova v rámci rodiny
	První setkání s tématem intimity
	Představa jiná než realita?
	Vlastní děti a sexuální výchova
Sexuální výchova v mateřské škole	Ptají se děti v mateřské škole?
	Sexuální výchova v rámci mateřské školy
	Sexuální výchova už v předškolním věku?
	Jak by měla vypadat sexuální výchova v mateřské škole?
	Rizika a výhody

Tabulka č.1

5 ETICKÉ ZÁSADY VÝZKUMU

Díky citlivosti mého výzkumu jsem všechny své respondenty při oslovení na účasti výzkumu předem seznámila s tématem mé bakalářské práce a nastínila, co bude součástí našeho rozhovoru. Na tomto základě se jedna z oslovených učitelek rozhodla se rozhovoru nezúčastnit. Ostatní oslovené učitelky přijaly nabídku zúčastnit se výzkumného rozhovoru. Při vzájemném setkání jsem všechny respondenty ujistila, že i přes nahrávání rozhovoru na telefonní zařízení bude zachována veškerá anonymita a dodrženo pravidlo mlčenlivosti z mé strany. Po společné dohodě jsem změnila na základě zachování naprosté anonymity všechna jména respondentů. Při zahájení rozhovoru jsem znovu zopakovala podmínky pomocí této formulace:

„Výzkum, kterému se věnuji se týká sexuální výchovy v mateřské škole. Ráda bych se díky tomuto rozhovoru přiblížila Vaším vlastním zážitkům z předškolního věku, či po dobu dospívání. Dále bych se ráda pobavila na téma sexuální výchovy v kontextu mateřské školy a vašich zkušeností a poznatků z této oblasti. Mám připravené otázky, kterými budu vaše vyprávění doplňovat. Předně jsem raději za Vaše zkušenosti. Tento rozhovor bude nahrávaný, mohu Vás ale ujistit o jeho anonymitě a využití pouze pro potřeby výzkumu mé bakalářské práce. Budu respektovat, jestliže na některé otázky díky citlivosti tématu nebudete chtít odpovědět.“

6 POSTUP REALIZACE VÝZKUMU

Rozhovory jsem uskutečnila na přelomu ledna a února tohoto roku. Jednotlivé rozhovory trvaly v časovém rozmezí 30–70 minut. S jednou paní učitelkou jsem po přečtení přepsaného rozhovoru komunikovala ještě prostřednictvím emailu. Důvodem byla potřeba vysvětlení některých odpovědí. Měla jsem předem připravené některé otázky, které jsem v průběhu rozhovoru, ale částečně doplňovala, nebo se doptávala dle odpovědí učitelek. Průběh rozhovoru jsem směřovala podle chování a reakcí samotných dotazovaných tak, aby se rozhovor nestal ani pro jednu stranou nepříjemnou záležitostí. Díky tomu jsem měla možnost vyzdvihnout témata, ke kterým měla respondentka chuť se více vyjádřit. Všechny rozhovory byly se souhlasem respondentek nahrávané pomocí telefonního zařízení a poté přepsané do psané podoby.

7 VÝSLEDKY

7.1 Pavla

Průběh rozhovoru

S Pavlou jsem vedla jeden hloubkový rozhovor, který trval 60 minut. Po jeho přepisu jsem ještě s respondentkou komunikovala prostřednictvím mailu, z důvodu doplňujících otázek, či vysvětlení některých pasáží, jež v průběhu rozhovoru nebyly plně dokončeny.

Rozhovor se uskutečnil u Pavly doma, což dodalo na velmi příjemné, a hlavně uvolněné atmosféře, která se nesla celým rozhovorem. Pavla během celého rozhovoru vypadala uvolněně a bez jakýchkoli problémů odpovídala na veškeré položené otázky, ačkoliv při prvotním oslovení byly patrné jisté obavy. Paní učitelka Pavla zpočátku oplývala částečným studem a měla pocit, že k tomuto tématu nebude schopna smysluplným způsobem přispět.

Medailonek učitelky Pavly

Pavle je dvacet dva let, po dokončení střední pedagogické školy nastoupila do mateřské školy, kde je učitelkou třetím rokem. Svě znalosti si prohlubuje prostřednictvím dálkového studia speciální pedagogiky. Nově nabyté zkušenosti a poznatky by ráda uplatnila ve své budoucí práci. Podle jejích slov by se chtěla věnovat logopedické prevenci více než běžnému učitelství. Tato profese ji naplňuje, ale velmi ráda by rozšířila své působení ve třídě s integrovanými dětmi. Jejím stěžejním důvodem pro volbu tohoto povolání byla matka, která je stejně tak učitelkou.

Sexuální výchova v rámci dětství

Pavla pochází dle svých slov z „*typické katolické rodiny*“, což ovlivnilo i tematiku sexuální výchovy, která díky náboženskému přesvědčení i staršímu věku jejich rodičů byla téměř nulová. Od mala byla vychovávána k tabuizování podobných témat z důvodu nevhodnosti. Stejně tak je přesvědčená, že je to částečně způsobené i její povahou „...

styděla jsem se, tohle téma mám sama v sobě i vnitřně tabuizované, dodnes, dlouhou dobu jsem se styděla a nedokázala se o tom bavit. Necítila jsem žádnou potřebu se o tomto tématu s rodiči bavit.“ Jedinou vzpomínku v rámci tohoto tématu je, když se nedopatřením zeptala během konverzace rodičů o jisté dámě na význam slova nevěstinec, jinak si na nic nevzpomíná.

První setkání s tématem intimity

Prvotní informace se dozvíдалo na přelomu prvního a druhého stupně od staršího bratrance, který většinu svých informací získával prostřednictvím dospělých časopisů a později od kamarádek, či vrstevníků. Prvním rozhovorem o intimních záležitostech v rámci rodiny byla snaha matky navázat hovor na téma dospívání a změny ženského těla, o kterém už Pavla ale věděla od své doktorky, a díky předmětu výchova ke zdraví. Především kvůli svému studu pokus matky bavit se o intimních záležitostech rychle ukončila.

Představa jiná než realita?

Informace ohledně těchto témat, které Pavla dostávala postupem času od svých kamarádek, či bratrance hodnotí jako částečně rozkouskované a dezinformativní. Postupem času si je skládala dohromady a s ohledem na nynější zkušenosti je s odstupem času hodnotí jako téměř reálné a k základu dostatečně postačily.

Vlastní děti a sexuální výchova

Pavla zatím nemá vlastní rodinu, do budoucna jí však s přítelem plánuje. Při zodpovězení této otázky se projevila Pavly stydlivost, kterou zmínila jako i obavu související s možnými budoucími rozhovory se svými dětmi nad podobnými tématy. Sama Pavla říká *„...považuji se za zastávce staré školy – dokud se dítě nezeptá tak mu chci zanechat dětskou naivitu.“* Jestliže by se tedy nevyskytla příležitost, či by se dítě samo nezeptalo, tohle téma by raději neřešila. V tomto názoru jí podpořila i zkušenost s rodinou blízkých známých, která běžně hovořila o podobných záležitostech s jejich dětmi. Při setkání

s těmito dětmi působily na Pavlu jakýmsi dojmem naprosté otevřenosti, kdy ztratily zábrany a běžně kladly otázky (i starším lidem), které dle ní k tomuto věku nejsou zcela adekvátní.

Ptají se děti v mateřské škole?

Sama si vzpomíná pouze na dvě záležitosti, které by mohla přiřadit k tématu, kdy se zabývala chováním dětí se sexuálním motivem. První zkušenost se odehrála v dobách, kdy chodila na střední školu při náslechových praxích. Studentky byly ve třídě předškoláků, které se jevila jako poměrně divoká skupina dětí. Děti měly za úkol namalovat čerta úhlem a vytrhat v okolí postavy papír. Jedno dítě však místo čerta namalovalo penis. Učitelka, která vedla Pavly praxi, jí před tím upozorňovala, že je to chlapec, který má potřebu na sebe strhávat pozornost jakýmkoliv způsobem. Studentky se poté ptaly, jak učitelkou danou záležitost bude řešit *„vzpomínám si, že nám odpověděla, že to řešit nebude, že je to výtvar dítěte, který stejně dá na nástěnku.“* Sama Pavla váhala, jak by se v dané situaci zachovala. Na jednu stranu chápe, že se učitelka snažila vyvarovat situaci, kdy by rodiče marně hledali mezi zbylými výkresy ten jejich syna. Stejně tak, že se učitelka pokročilého věku snažila vyhnout rozhovoru o jí nepříjemném tématu, které zavěšením obrázku na nástěnku přenechala na rodičích samotných. Na druhou stranu je přesvědčená, že učitelka měla minimálně pohovořit o daném obrázku s dítětem v soukromí a zjistit hlavní motiv proč se chlapec rozhodl namalovat právě toto. Ona sama by s dítětem nejdříve promluvila a poté to řešila v soukromí s rodiči a snažila se najít společné řešení této situace. Druhá zkušenost se odehrávala v minulém roce, kdy Pavla měla ve třídě dívku a chlapce, kteří si byli velice blízcí. Postupně nevinná náklonost přerostla v to, že chlapec začal po dívce vyžadovat, aby si na něho sedala obkročmo a byli si co nejbližší. *„Nechtěla jsem, aby měli pocit, že dělají něco špatného, přece jen je normální mít někoho rád, ale zároveň jsem měla strach, že by se jejich chování mohlo časem stupňovat a dostat se až někam, kde už bych si nevěděla rady...“* nakonec proto Pavla přišla za dětmi s otázkou co to je za hru, po vyslechnutí dětí, kdy získala dojem, že se opravdu jednalo pouze o jakýsi pokus nápodoby dospělých se pokusila děti přesměřovat k jiné činnosti.

Sexuální výchova v rámci mateřské školy

Pod pojmem sexuální výchova si Pavla představí nauku o sexu, výchova o tom, jak dítě přichází na svět, znalosti o těle. Ačkoliv sama díky své výchově a určité stydlivosti má k tomuto pojmu rozporuplný názor, myslí si, že sexuální výchova by měla být součástí vzdělávání v mateřské škole. Dle Pavly by primárně měla probíhat především v rodině, ale nemyslí si, že by to bylo na škodu i v rámci mateřské školy, jestliže je učitelka v této oblasti dostatečně vzdělaná a informovaná. Za podmínek, že rodina v této oblasti není schopna zastat důležitosti této role, je na učitelích, aby otevřeně odpovídali na zvědavé otázky dětí, na které se v průběhu vývoje bude dítě ptát (např. proč vypadám jinak než opačné pohlaví). Pavla si myslí, že je ale důležité upravit podobu informací, které dětem podáme „...dítě by, ale mělo dostávat okleštěné informace, tím tedy myslím hlavně to, aby to bylo přizpůsobené jejich věku a schopnostem, nebudu jim přece vyprávět něco o chromozomech, což by pro ně v tomhle věku nebylo nijak přínosné a jen bych jim tím zamotala hlavu.“

Sexuální výchova už v předškolním věku?

Dítě podle Pavly v předškolním věku dokáže lépe vstřebávat lépe informace. Necítí ohledně intimních záležitostí takový stud, který roste věkem. Je důležité uvědomit si, že dítě už má díky mateřské škole mnoho zkušenosti a někdy můžeme být překvapeni, jak velké množství už toho ví. Zařadila by tedy sexuální výchovu na konec předškolního vzdělávání až počátek prvního stupně. Sama si nedokáže představit, že by dítě v rámci vzdělávání (školy) mohlo dostat prvotní informace o tomto tématu až v rámci puberty okolo čtrnáctého, patnáctého věku, jak se to běžně v dnešní době praktikuje a stejně jak ona sama to zažila „...my jsme v rámci školy měli mít jednu hodinu v osmé třídě, která neproběhla, protože naše učitelka byla chvíli před důchodem a řekla, že tohle téma nerada řeší. Čekala, že už jsme v tom zblhlí, díky možnostem dnešní doby se informovat téměř kdekoli, nebo si myslela, že ti, kteří jsou o tomhle informováni doma, to potom řeknou nám, kteří jsme nebyli přítomni.“ Pavla díky tomu zabrousila k tématu víry, která se úzce propojuje s jejími názory na dané téma. V důsledku toho začala uvažovat nad myšlenkou, jak je smutné, že v dnešní době není pojem sex nijak propojován s láskou, že by sama ve svých školních letech ocenila, kdyby to tak bylo. „Katolíci ti většinou tvrdí sex až po svatbě, ale v dnešní době je to těžko vydržitelné a obdivuji všechny co to

dokázali“. Odkazuje potom na Píseň písní, která se v Bibli věnuje právě tomuto tématu lidské rozkoše.

Jak by měla vypadat sexuální výchova v mateřské škole?

Pavla nemá pocit, že by se záměrně někdy ve své praxi věnovala sexuální výchově. Jako velký milovník knih by se v záležitosti toho tématu právě obrátila k nim. Pokusila by se v publikacích najít motiv daného tématu a skrze něj interpretovat toto těžce pojmímatelné téma. Z literatury na podobné téma ji napadla kniha *Anežka se těší na miminko*. V mateřské škole, kde Pavla pracuje se žádné knihy, ale s podobnou tematikou nenachází, stejně tak si nevybavuje, že by se s nimi setkala i v jiných mateřských školách, které měla možnost navštívit. Myslí si, že je to způsobené tím, že *„o takovýchto tématech se příliš nemluví, a to stále ani tolik v knihách, myslím si, že je to v nás částečně zakořeněný. Když si představím své rodiče, nedokážu si představit, že oni by něco takového s rodiči nebo ve škole řešili.“*

Rizika a výhody

Pavla si myslí, že s hlavními riziky by se šlo setkat úplně jinde než v mateřské škole. Hlavní hrozbu vidí v médiích, především v internetu, kde lze velmi snadno i při špatném kliknutí se dostat na stránky, které by mohly děti negativně ohrozit v budoucnosti v souvislosti s tímto tématem. Jestliže dítě na internetu uvidí nějaké nevybíravé způsoby, bála by se toho, že dítě bude mít potřebu takové chování napodobovat třeba i v prostorách mateřské školy. Mezi výhody spatřuje dle svých slov osvětu *„...té není nikdy dost, je primární prevence, proti nějakým nepříjemným vlivů např. sexuálnímu zneužívání ke kterému často bohužel dochází.“*

7.2 Adéla

Průběh rozhovoru

S Adélou jsem se setkaly jednou osobně za účelem předem domluveného rozhovoru, který trval 70 minut. Rozhovor jsme měly možnost uskutečnit v její třídě po ukončení provozu mateřské školy, takže jsme měly dostatek soukromí a času. Adéla díky těhotenství měla k tématu sexuální výchovy velmi blízko, a proto se rozhovor nesl v příjemném duchu. Překvapila mě otevřenost Adély i v osobních záležitostech.

Medailonek učitelky Adély

Adéle je 28 let. Vystudovala střední pedagogickou školu. Je učitelkou v soukromé mateřské škole devátým rokem. Během práce si dálkově dodělala bakalářské vzdělání v oboru předškolního vzdělávání a v budoucnu by chtěla jít i na magisterské studium. Práce učitelky jí lákala už od doby, kdy sama navštěvovala mateřskou školu.

Sexuální výchova v rámci dětství

Adéla pochází dle svých slov z běžné rodiny. Na své dětství díky láskyplné péči rodičů s radostí vzpomíná. Adély rodiče neměli nikdy problém se s ní bavit o otázkách intimity a záležitostech spojené se sexuální výchovou. Její rodiče ale nikdy nebyly iniciátory těchto témat, vždy odpovídaly pouze na otázky, které Adélu zajímaly a nijak dál dané, témata nerozvíjeli. Sama si pamatuje, že častokrát jako dítě řešila rozdíly mezi mužským a ženským pohlavím, díky poznatkům z mateřské školy, těhotenství a starost o dítě, které jí jako mnoho dívek fascinovalo a na co si častokrát se svou straší sestrou námětově hrála.

První setkání s tématem intimity

Prvotní vzpomínku spojenou s oblastí sexuální výchovy si Adéla vybavuje okolo pátého roku života. V tu dobu její teta otěhotněla a Adéla měla možnost pozorovat proces vzniku nového života a šanci získat odpovědi na veškeré otázky spojené s tímto příchodem. Jelikož teta vstoupila prvně do manželství a poté otěhotněla, měla Adéla pocit, že ke vzniku dítěte je potřeba sňatku. Díky pohádkám měla rozporuplné názory na

vznik a zrození dítěte „...já ty odpovědi dostávala hlavně z pohádek, když si vezmu jen Princeznu ze mlýna, jak tam to dítě přinesla vrána, tak jsem si myslela, že to tak je.“ Dle Adély se v těchto záležitostech posunuly i nově točené pohádky (nové zpracování Sedmero krkavců), které se nebojí znázornit porod tak, aby byl více realistický, ale zároveň přijatelnou formou předán dětem. Jednou z nejsilnějších vzpomínek ohledně daného tématu má díky starší sestře. Sestra ji slovně informovala o záležitostech, které se dozvíдалa ze školy, či od kamarádů týkajících se sexu, ale pro Adélu v tu chvíli znamenaly pouze prázdná slova starší sestry. To se změnilo, když jí sestra pustila asi v osmi letech film Markýz de Sade díky čemuž se začala strachovat z bolesti, obávat a pociťovat úzkost z milostného aktu.

Představa jiná než realita?

Díky dospívání z ní částečně strach odpadl přílivem dalších informací, které se dozvíдалa, stále svým způsobem, ale jisté obavy přetrvávaly. Adéla se během puberty stala součástí party svých vrstevníků, kteří ji v mnohém ovlivňovali, byly zde jakási pomyslná pravidla, které určovaly hodnotu daného člena. Snaha zapadnout nutily Adélu dělat věci o kterých vnitřně nebyla přesvědčená, ale touha být členem dané sociální skupiny byla větší „... ta uspěchanost, která tam byla měla jsem pocit, že to musím taky uspěchat. Měla jsem pocit, že před nástupem na střední školu bych taky dávno už neměla být panna, že bych taky měla mít už sex. Ty lidi spěchali a já se snažila udržet.“ Díky tomu se její první zkušenost stala dalo by se říci pro Adélu noční můrou, která se prolínala i následujícími krátkodobými vztahy „...bylo to bez emocí a já se jen utvrzovala, že sex není nic hezkého.“ To se u Adély změnilo první opravdovou láskou, kdy se poprvé uvolnila a začala díky vzájemné lásce na sex nahlížet úplně jiným způsobem. Sama říká, že podobnou zkušenost by nikomu nepřála.

Vlastní děti a sexuální výchova

Adéla má jedno dítě, které nedávno nastoupilo do mateřské školy a další na cestě. V rámci rodinného života se snaží být s manželem otevřeni jakýmkoliv dotazům své dcery a nečiní jim problém řešit ani tematiku sexuální výchovy. O své dceři říká, že

zdědila po otcovi jistou bezprostřednost a často klade otázky, které se týkají sexuální výchovy „*snažím se jí tyto informace zprostředkovat zajímavou formou třeba pomocí literatury, snažím se to udělat trochu jinak, než jsem to měla v dětství já.*“ Podle Adély je důležité dětem zprostředkovávat taková informace, které jsou přiměřené věku dítěte, ať už se jedná o jakékoliv témata, a to i ta, která dle naší společnosti by se dala označit za tabuizovaná „*...lidé by se měli uvědomit, že dítě si stejně vždy odnese jen to, co o zajímá a zbytek vypustí, protože to pro něj teď není důležité.*“

Ptají se děti v mateřské škole?

Adéla se během praxe měla možnost setkat s nejrůznějšími dotazy, které se týkaly sexuální výchovy. Sama říká, že tyto otázky jsou často jen jednorázové a jestliže dítě dostane odpověď odchází spokojeně bez potřeby nějak se tomu dále věnovat. Většinou se děti ptají na to, co je v jejich životech aktuální – rozdíly mezi mužským a ženským pohlavím, které mají děti možnost pozorovat třeba na společných toaletách v mateřských školách, či otázky o vzniku života, ať už v rodině nebo právě těhotenstvím Adély. Z důvodu častých otázek na paní učitelku se po domluvě rozhodly s kolegyní téma sexuální výchovy otevřít.

Sexuální výchova v rámci mateřské školy

S pojmem sexuální výchova se Adéla setkala už v rámci několika hodin na střední škole, kde dle ní definici byla pojata čistě z pohledu anatomie a tělesných potřeb. Pro ni samotnou by to měla být nauka o mezilidských vztazích, lásce, spjatá, ale i s povídáním o vzniku života, hygieně apod. „*když bych to měla nějak definovat nazvala bych to jakýmsi učením, kde mělo by se tam řešit jak duchovno, tak fyzično, které k sexuální výchově oboje patří.*“ Adéla říká, že nejdůležitější zásadou v sexuální výchově je dětem podat takové informace, o které si řeknou. Myslí si, že toto téma je v mateřských školách často tabuizované z důvodu, že mnoho lidí je přesvědčeno, že je to zbytečné, uspěchané, či nepřírozené, a proto se povětšinou setkala s negativními reakcemi a nepochopením, když se s kolegyněmi, či jinými kamarádky, které jsou také učitelky bavila o opačném názoru Adély. Jednou měla možnost vidět sexuální výchovu v rámci praxí na střední

škole, kdy navštívili Montessori mateřskou školu a učitelky se díky těhotenství jedné z nich věnovaly okrajově i tématu sexuální výchovy, kdy měly vytvořenou časovou osu, kde společně s dětmi zapisovaly, jak dítě v daný měsíc vypadá, jak roste, co už umí při této vzpomínce Adéla přiznává, že to nejspíše bylo její hlavní motivací nebát se tohoto tématu i v rámci vlastní budoucí praxe.

Sexuální výchova už v předškolním věku?

Jestliže dítě bude podle Adély od útlého věku vedeno k tomu, že sexualita a vše s ní spojené je přirozenou součástí života, bude to prospěšné i v ohledech budoucnosti jedince. Právě předškolní věk díky globálnímu uvažování dítěte je důležitý k rozvoji podvědomí o daných záležitostech, aby dítě v budoucnu nemělo potřebu myslet si, že je to něco špatného. Dítě se tak, či tak postupem času dostane k nějakým informacím. Jestliže už bude mít nějaký základ pocházející z rodiny, je menší riziko, že by dítě při setkání s kamarády, které mohou často předávat zkreslené informace třeba stejně tak jako média mohlo dítě tolik zasáhnout.

Jak by měla vypadat sexuální výchova v mateřské škole

Důležitá je dle Adély především komunikace s rodiči „...sama jsem rodičem a z toho pohledu chápu, řekla bych citlivosti tohoto tématu a jaké je to pro rodiče, a především jejich obavy. Rodiče by vždy měli být seznámením s tím, co se učitelka chystá podniknout a jak to chce udělat a mělo by to vždy být po vzájemné dohodě, jestliže by třeba jeden rodič s tím nesouhlasil, měli bychom se najít společné řešení této situace.“ V mateřské škole, kde Adéla učí se zařazení sexuální výchovy řešilo během třídní schůzky kde s kolegyni vysvětlily rodičům, o co se bude jednat, donesly literaturu, kterou s dětmi chtěly v rámci sexuální výchovy použít, a přes počáteční zdráhání a obavy některých rodičů po zodpovězení veškerých otázek, které rodiče měli všichni souhlasili a zatím se neselekala s negativní zpětnou vazbou. Další důležitým bodem dle Adély je naplánování veškerých záležitostí, ať už jednotlivá témata až k pomůckám a literatuře „...vše by mělo mít nějakou návaznost a tvořit logický celek.“ V mateřské škole by se v souvislosti se sexuální výchovou měla využívat literatura (např. *Anežka se těší na miminko*, *Bříško*,

bříško, kdo v tobě bydlí, či encyklopedie.) Dále je důležité vnímat reakce jednotlivých dětí, jak na dané téma reagují, aby věděla, jakými kroky pokračovat. V mateřské škole by dané téma mělo být předáno zábavnou, nenásilnou, poučnou formou, která děti zaujme.

Výhody a rizika

Adéla jako největší výhodou sexuální výchovy spatřuje informativnost a prevenci. Sama spatřuje více kladů, kdy poukazuje nato, že je to učením pro celý život. Veškeré složky tohoto učení jsou plnohodnotnou součástí života. Stejně tak i sexuální výchova podporuje uvědomění si hodnoty vlastního těla, co si bez našeho svolení ostatní lidé mohou/nemohou dovolit v souvislosti s naším tělem. Rizika spatřuje spíše v rodině i mateřských školách, kdy se bojí toto téma uchopit a představují si pod tímto pojmem jen sexuální prožitek a mohou dětem i díky tabuizování tohoto tématu způsobit, že si bude myslet, že je to něco nepřírozeného, či dokonce negativního. Podle Adély mezi většinou rodin panuje strach, že v otevřenosti tohoto tématu způsobí, že dítě bude mít potřebu předčasně započít svůj sexuální život, což se jí jeví jako nesmysl.

7.3 Irena

Průběh rozhovoru

S Irenou jsem vedla jeden hloubkový rozhovor, který se uskutečnil u ní doma za přítomnosti jejího manžela a trval cca 30 minut. Velký věkový rozdíl mezi mnou a Irenou a přítomnost jejího manžela, dle mého způsobil svým způsobem zvláštní atmosféru. Vážím si toho, že i přes zvláštní situace, které se během rozhovoru naskytly se Irena pokusila odpovědět na veškeré otázky. Často jsem pozorovala, že rozhovor na toto téma jí nebyl úplně příjemný, což sama odůvodňovala tabuizování podobných témat po celý její život.

Medailonek učitelky Ireny

Ireně je šedesát tři let a příští rok nastupuje do důchodu. Sama má dva dospělé syny a vnoučata. V mateřské škole učí po dobu čtyřiceti čtyř let. Její výchova byla velkou částí ovlivněna druhou světovou válkou, kterou její oba rodiče zažili a která je dle slov „... *svým způsobem poznamenala po zbytek života.*“ Irena si nevzpomíná, že by se chtěla někdy věnovat něčemu jinému než učitelství v mateřské škole, proto i několikrát odmítla pozici ředitelky, aby zůstala v přímém kontaktu s dětmi. Práce učitelky jí celý život naplňovala a ráda by na svém pracovišti zůstala i v důchodu jako výpomoc.

Sexuální výchova v rámci dětství

Irena vyrůstala v době kde se o podobných tématech s dětmi nikdy (!) nehovořilo. V rámci rodiny si nepamatuje jediný rozhovor, který by se podobného tématu jen okrajově dotýkal. Ačkoliv si matně vybavuje těhotenství matky s její mladší sestrou, nikdy jí nenapadlo zeptat se na cokoli s tímto tématem spojené „... *vnitřně jsem tušila, že na podobné věci není slušné se ptát. Tehdy v mém dětství bylo na vyjádření úcty a pokory běžné svým rodičům vykat, myslím, že by nás ani nenapadlo se na něco podobného ptát, protože by nám samotným byla hanba.*“ První a zároveň poslední rozhovor, který v rámci rodiny proběhl byl s matkou v období nástupu puberty v souvislosti se změnami ženského těla.

První setkání s tématem intimity

Jako první setkání s tématy, která se týkaly sexuální výchovy, či záležitostmi spojené s intimitou byly pro Irenu období na druhém stupni základní školy, kdy se od svých spolužaček dozvídala první informace. „*Naše doba v tomto byla jiná, my jsme byli jiní. Na všechno jsme museli přicházet sami. S odstupem času si myslím, že je to tak správné. My jsme s manželem museli hledat odpovědi na podobné záležitosti, až našim vztahem, který se tím vyvíjel a my s ním. Necítím se, že bych byla něčím ochuzená, naopak nebyli jsme zatíženi představami, co je špatné a dobré jako dnešní mladí lidé.*“

Představa jiná než realita?

Irena do prvního vztahu vstupovala s pár základními informacemi, které si se spolužačkami vyměňovaly v průběhu nevinných dívčích rozhovorů. Nemá přesto pocit, že by se realita nějakým zásadním způsobem lišila od představ, které jako dívky v pubertě měly. Naopak je přesvědčená, že pro dnešní dobu jejich tehdejší „neinformovanost“ měla určité výhody „...když nejsi zatížená tolika představami a různými teoriemi, jak to má vypadat, není důvod být následně zklamaná z toho, že to tak není.“

Vlastní děti a sexuální výchova

Irena má dva dospělé syny a je sama už několikanásobnou babičkou. Nikdy se svými syny ani vnoučaty podobné témata nerozebírala a není si vědoma, že by nějaká sexuální výchova v jejich rodině, z její strany, kdy probíhala. Tyto role byly tradičně rozdělené a „první rozhovor“ o podobných záležitostech musel vést její manžel jako „muž s mužem“ dle slov Ireny.

Ptají se děti v mateřské škole?

Nevybavuje si, že by se děti podobnému tématu v mateřské škole zabývaly a jestliže ano snažila si to vždy bez povšimnutí přejít. Jedinou vzpomínkou, kterou si Irena vybavuje je před mnoha lety kdy měla ve třídě dívku z rozvedené rodiny, která byla ve střídavé péči. Po každé návštěvě, kdy byla dívka u matky, chodila do školky s poznatkami o novém partnerovi její matky. Na dívce bylo vidět, jak moc jí ovlivňuje matky časté střídání partnerů i vůči informování o tématech, které dětskému věku nepřísluší. Irena povětšinou hned zpočátku utnula dívčino vyprávění na podobné téma.

Sexuální výchova v rámci mateřské školy

Irena se v rozhovoru na otázku sexuální výchovy v rámci mateřské školy povětšinou vyjadřovala krátce s odůvodněním, že na dané téma nemá příliš, co říct. Sexuální výchovy je podle ní prosté vyobrazení faktu a technik, jak dosáhnout početí dítěte a nedokáže si představit, co by se pod tímto názvem měla skrývat za jiná témata. Není

přesvědčena, že by tato výchova měla být součástí mateřské školy a nevidí žádný přínos, které by děti mohly obohatit.

Sexuální výchova už v předškolním věku?

„Proč dětem v takto nízkém věku motat hlavu podobnými záležitostmi? Děti objevují svět a tohle není téma, co by do jejich dětského světa mělo patřit, tohle je záležitost dospělých lidí.“ Dle Ireny se v mateřské škole má zpívat, hrát, malovat a zaobírat se tématy, které se dětí úzce dotýkají a neřešit podobné záležitosti, které by se v tomto věku mohly špatně vyložit a tím by se mohlo ohrozit i jejich budoucí jednání.

Jak by měla vypadat sexuální výchova v mateřské škole?

Nikdy se podobným tématům v mateřské škole nezaobírala. Pomyslení nad vedením sexuální výchovy v mateřské škole se jí přičí. Sama si nedokáže představit, jak by s dětmi podobné téma pojala a ani příležitost, která by měla obdobné povídání s tematikou sexuální výchovy v její třídě otevřít.

Výhody a rizika

Irena spatřuje v sexuální výchově spíše rizika, ale sama následovně hned připouští, že je to nejspíše způsobené jejím celoživotním postojem a výchovou k podobným záležitostem a dobou ve které vyrůstala. *„...je mi líto, ale upřímně si myslím, že dnešní doba je podobnými tématy přemrštěná. Je to ostuda, nikdo už nerespektuje jakékoliv soukromí a přirozený stud, který by člověk měl být. Je to v časopisech, na billboardech, všude kolem nás, kde se rozhlédnu. Člověk zapne televizi a slyší a vidí takové záležitosti, které nedokáže ani starý člověk jako já s lehkým srdce unést, natož nějaké malé dítě.“* Jako hlavní rizika vidí v ohrožení dětské naivity. Podobnými tématy se podle Ireny snaží učitelky dělat z dětí malé dospělé a sebrat jim tím nejkrásnější období – dětství. *„Určitě to má i nějaké výhody, ale já jsem stará škola a v mém věku už je asi nedokážu najít, to už je na vás mladých“* dodala na konci rozhovoru Irena.

7.4 Shrnutí výsledků

V této kapitole krátce shrnu jednotlivé výpovědi učitelek a pokusím se najít podobnost, či rozdílnost na základě zkušeností, či názorů jednotlivých respondentek na téma sexuální výchovy.

Sexuální výchova v rámci rodiny

Ačkoliv Pavlu a Irenu dělí velký věkový rozdíl ani u jedné z nich v rámci rodiny neprobíhala dle jejich slov sexuální výchova. Pavla to zapřičiňuje vyšším věkem jejich rodičů, náboženskému vyznání i její vlastní stydlivosti. Irena vyrůstala v době, kdy se podobné témata v rodinách neprobírali. Prvotní téma o intimních záležitostech, které v rámci rodiny probíhali byli o změně ženského těla. Adély rodiče sami od sebe nikdy nezačínali rozhovory na podobné témata, ale nikdy neměli problém Adéle pravdivě odpovědět, jestliže se zeptala na otázky týkající se sexuální výchovy.

První setkání s tématem intimity

Žádná z respondentek nevyprávěla, že by prvním setkáním s tématem sexuální výchovy byl v roli rodičů. Adéla i Pavla se prvotně s tímto tématem setkaly v kruhu rodiny, ale od podobně věkově starých příslušníků, kteří získávali informace prostřednictvím medií, či přátel. Irena se s tímto tématem poprvé setkala v rámci školy na druhém stupni, díky svým kamarádkám. Adéla se díky nepříjemné zkušenosti v dětství, které způsobil nevhodný film, dlouhou dobu obávala bolesti z milování.

Představa jiná než realita?

Všechny tři respondentky se většinu informací týkající se sexuální výchovy dozvídaly od podobně starých příslušníků. Tyto rozkouskované informace si postupem času ucelovaly v představy, které se nijak zásadním způsobem nelišily od reality.

Vlastní děti se sexuální výchova

Každá se respondentek se nachází v jiném životním stádiu, což zapříčiňuje i rozlišné odpovědi každé z nich. Pavla zatím nemá vlastní rodinu. V budoucnu by nechtěla otvírat téma sexuální výchovy, jestliže by se samo dítě nezeptalo a raději mu zachovat dětskou naivitu. Irena téma sexuální výchovy se svými syny, ani vnoučaty nikdy neřešila, probíhal u nich tradiční rozhovor otce se synem během puberty. Adéla je se svým manželem v rozhovorech na téma sexuální výchovy se svou dcerou zcela otevřená a nečiní jí žádný problém odpovídat na časté otázky její dcery. Sama se jí pokouší to pomocí knih zprostředkovat, co nejzajímavější formou.

Ptají se děti v mateřské škole?

Irena a Pavla se s otázkou dětí ohledně tématu sexuální výchovy setkaly v mateřské škole minimálně na rozdíl od Adély, která se ve své praxi s těmito otázkami setkává zcela běžně. Děti podle Adély nejvíce zajímají informace, které se jich aktuálně týkají (rozdíl mužského a ženského těla, těhotenství apod.) Většinou jsou to jednorázové otázky, které děti po zodpovězení dále neřeší.

Sexuální výchovy v rámci mateřské školy

Irena i Pavla si pod pojmem sexuální výchova představí nauku o lidském styku a počtích, Pavla poté ještě dodala znalosti o lidském těle s touto definicí se setkala i Adéla v rámci výuky o sexuální výchově na střední škole. Pro Adélu samotnou je to ale výuka o mezilidských vztazích, lásce, hygieně, ale i o vzniku života a lidském těle a mnohé další. Adéla je přesvědčena, že sexuální výchova je nedílnou součástí předškolního vzdělávání, s tím částečně souhlasí i Pavla i přes svůj rozporuplný vnitřní názor. Naproti tomu je Irena přesvědčena o naprostém opaku, kdy nespátřuje racionální důvod, proč by sexuální výchova měla být součástí učení se v mateřské škole.

Sexuální výchova už v předškolním věku?

Pavla a Adéla vnímají předškolní věk jako ideální pro začínající rozhovory na téma sexuální

výchovy. Předškolní věk je podle Pavly ideální díky menšímu pocitu studu ohledně podobných témat a zároveň schopnosti dítěte odnést si jen to co v danou chvíli doopravdy potřebuje a ostatním se nezatěžovat. Sexuální výchovou v předškolním věku podle Adély můžeme předcházet zkresleným informacím, které by dítě mohlo dostat prostřednictvím médií, či kamarádů. Irena se obává, že by sexuální výchova v tak nízkém věku mohla ohrozit budoucí jednání dítěte v intimních oblastech.

Jak by měla vypadat sexuální výchova v mateřské škole

Sexuální výchova v mateřské škole by podle Adély měla být pojata zábavnou, vzdělávací, a hlavně nenásilnou formou. Jako nejdůležitější spatřuje informovanost rodičů o realizaci sexuální výchovy, vzájemnou spolupráci a důvěru. Adéla se často v rámci sexuální výchovy obrací ke knihám s motivy sexuální výchovy, ke kterým by se obrátila i Pavla, kdyby ve své třídě realizovala podobné téma. Irena si nedokáže představit, jak by toto téma s dětmi v mateřské škole pojala.

Výhody a rizika

Adéla i Pavla se shodly na jednu z nejdůležitějších výhod sexuální výchovy je prevence, proti nebezpečným vlivům. Hlavní riziko spatřuje Pavla a Irena v médiích, které jsou předimenzované podobnými tématy a mohly by na dítě mít špatný vliv, z důvodu, že si je dítě může špatně vyložit. Adéla spatřuje největší riziko v rodinách, kde se témata sexuální výchovy tabuizují, což si dítě může v pozdějším věku vykládat tak, že se jedná o něco špatného a nepřírozeného.

Závěr

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části jsem se v první kapitole věnovala sexuální výchově jako samotnému pojmu, jejím principům, úskalím a jednotlivým úlohám, které rodina a mateřská škola v této výchově zastupují. V druhé kapitole jsem se blíže zabývala předškolním obdobím a spojitostmi, které úzce souvisí se sexuální výchovou, jako je emoční vývoj, socializace, rozvoj identity, sexualita a sexuální vývoj. Ve třetí kapitole jsem se věnovala zařazení sexuální výchovy v souvislosti s RVP PV.

V praktické části bakalářské práce jsem se věnovala kvalitativnímu výzkumu, za pomoci hloubkových rozhovorů, které byly uskutečněny s třemi učitelkami mateřských škol, formou polostrukturovaných rozhovorů. Metodu narativní analýzy jsem zvolila z důvodu osobního hlubšího pochopení a propojení postojů učitelek k sexuální výchově, skrze jejich osobní výpovědi a zkušenosti, ať už v rámci jejich osobního života, či profesního. Sepsání těchto příběhů mi pomohlo k částečnému vhledu do jejich soukromí a bylo pro mě snazší si propojovat jednotlivé výpovědi s mými výzkumnými otázkami. Za největší klad kvalitativní metody v souvislosti s tímto tématem pokládám hlubší vhled do postojů, které jednotlivé učitelky zaujímají k sexuální výchově a možnost vidět jednotlivá propojení s jejich osobními zkušenostmi v dětství, či pubertě.

Za největší úskalí pokládám své omezené zkušenosti s vedením rozhovorů, které byly často důvodem odvedení řeči na jiné téma, které mě v průběhu rozhovoru zaujalo. Přesto si myslím, že by práce mohla být podnětná, pro hlubší prozkoumání tématu sexuální výchovy a jeho bohatého obsahu učitelkami mateřských škol a oproštění se od dogmatických názorů, že se jedná pouze o učení se o pohlavním styku.

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit se postojům učitelek mateřských škol na sexuální výchovu a jak tyto postoje ovlivnily jejich vlastní zkušenosti se sexuální výchovou v dětství, či pubertě. Pomocí hloubkových rozhovorů pro mě vyplynulo, že jejich postoje se velkou mírou odvíjí z jejich osobních zkušeností se sexuální výchovou v dětství. Často k sexuální výchově přistupují podobným způsobem, tak jako jejich rodiče. Více však respondentky byly ovlivněny pozdějšími zkušenostmi v průběhu puberty a informacemi získanými od jejich přátel, či členů rodiny. Domnívám se, že jejich

postoje k sexuální výchově v rámci profese často byly ovlivněné nedostatečnými znalostmi, které vedly k názoru, že sexuální výchova pojednává pouze o pohlavním styku. To bylo rozlišné u jedné respondentky, která měla v průběhu studia možnost setkat se s praktikováním sexuální výchovy v mateřské škole a dodalo jí to odvalu k otevření tohoto tématu v rámci její praxe. Dvě z respondentek viděly v sexuální výchově důležitou součást předškolního vzdělávání, ačkoliv jedna z nich nevěděla, jak by toto téma mohla v rámci praxe uchopit. Podobný problém měla i poslední učitelka, která nedokázala najít žádný racionální důvod, proč by měla být sexuální výchova součástí vzdělávání v mateřské škole.

Na základě vyplynulých skutečností této práce bych ráda navrhla, jak nadále pracovat s tématem sexuální výchovy v mateřských školách. Při budoucích šetřeních bych využila zamyšlení se nad tím, jak by se prakticky a přirozeně dala sexuální výchova prolnout do běžného chodu mateřských škol. Hledala bych způsob, jak zprostředkovat téma sexuální výchovy i učitelkám, které jsou dlouhodobě v praxi a s obsahem podobných témat neměly možnost se blíže seznámit.

Seznam literatury a informačních zdrojů

- 1) ANCHELL, Melvin. *Sexuální výchova s otazníkem*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.
- 2) BURDOVÁ, Ilona. *Jak s dětmi mluvit o sexu, manželství a rodičovství*. Brno: Jiří Brauner ve spolupráci s Výborem na ochranu rodičovských práv, 2011. ISBN 978-80-86953-83-0.
- 3) Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy. V Brně: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0290-9.
- 4) Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph. D, *Pohledy na sexuální výchovu dětí I* Informatorium 3- 8. 302 *Found* [online]. Copyright © 2018 PORTÁL, s. r. o, [cit. 22.2.2018]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/informatorium-3-8/92310/pohledy-na-sexualni-vychovu-deti>
- 5) Federal Centre for Health Education, 2017, *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě*, 1. vydání, Praha, ISBN 978-80-905696-6-9. Dostupné z: https://www.planovanirodiny.cz/storage/Standardy_pro_sexualni_vychovu_v_Evropě.pdf
- 6) GOLDMAN, Linda. *Mluvme s dětmi o sexu*. Přeložil Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0924-9.
- 7) JANIŠ, Kamil a Dagmar MARKOVÁ. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-621-1.
- 8) JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.
- 9) LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- 10) MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-325-3.
- 11) MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Třetí vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0977-5.
- 12) MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

- 13) NAKONEČNÝ, Milan. *Lidské emoce*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0763-6.
- 14) PhDr. Dagmar Čábalová, Ph.D a kol., 2014, *Pregraduální vzdělávání učitelů mateřských škol*, 1. vydání, Západočeská univerzita v Plzni, ISBN 978-80-261-0494-0. Dostupné z https://zcu.cz/export/sites/zcu/pracoviste/vyd/online/Pregradualni_vzdelavani_ucitelu_MS.pdf
- 15) PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- 16) PŠENIČKA, Oldřich. *Sexuální výchova v rodině: radost být matkou a také otcem*. Vyd. 2., dopl. Pardubice: Hnutí Rodina, 1995. ISBN 80-901524-3-0.
- 17) *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. Získáno dne 5.1.2018. z: WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.
- 18) ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.
- 19) SMOLÍKOVÁ, Kateřina a Růžena HAJNOVÁ. *Než se dítě zeptá-: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-132-0.
- 20) SPRSV, *Základy sexuální výchovy v mateřské škole a v přípravě preprimárního vzdělání*, Praha, [online]. 2006. Získáno dne 28. 03. 2018 z: WWW: <http://old.planovanirodiny.cz/rservice.php?akce=tisk&cisloclanku=2006030807>
- 21) SVĚTLO, 2010, Týdeník matice Cyrilometodějské, Olomouc,
- 22) ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada, 2003. Pro rodiče. ISBN 80-247-0291-6.
- 23) ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 24) TROJAN, Ondřej. *Jak mluvit s dětmi o sexu: rádce pro rodiče a učitele*. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0833-2
- 25) UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-69-5
- 26) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

27) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0